

Correctievoorschrift HAVO

2008

tijdvak 2

geschiedenis (nieuwe stijl)

Het correctievoorschrift bestaat uit:

- 1 Regels voor de beoordeling
- 2 Algemene regels
- 3 Vakspecifieke regels
- 4 Beoordelingsmodel
- 5 Inzenden scores
- 6 Bronvermeldingen

1 Regels voor de beoordeling

Het werk van de kandidaten wordt beoordeeld met inachtneming van de artikelen 41 en 42 van het Eindexamenbesluit v.w.o.-h.a.v.o.-m.a.v.o.-v.b.o. Voorts heeft de CEVO op grond van artikel 39 van dit Besluit de *Regeling beoordeling centraal examen* vastgesteld (CEVO-02-806 van 17 juni 2002 en bekendgemaakt in Uitleg Gele katern nr 18 van 31 juli 2002).

Voor de beoordeling zijn de volgende passages van de artikelen 41, 41a en 42 van het Eindexamenbesluit van belang:

- 1 De directeur doet het gemaakte werk met een exemplaar van de opgaven, de beoordelingsnormen en het proces-verbaal van het examen toekomen aan de examinator. Deze kijkt het werk na en zendt het met zijn beoordeling aan de directeur. De examinator past de beoordelingsnormen en de regels voor het toekennen van scorepunten toe die zijn gegeven door de CEVO.
- 2 De directeur doet de van de examinator ontvangen stukken met een exemplaar van de opgaven, de beoordelingsnormen, het proces-verbaal en de regels voor het bepalen van de score onverwijld aan de gecommiteerde toekomen.
- 3 De gecommiteerde beoordeelt het werk zo spoedig mogelijk en past de beoordelingsnormen en de regels voor het bepalen van de score toe die zijn gegeven door de CEVO.

- 4 De examiner en de gecommiteerde stellen in onderling overleg het aantal scorepunten voor het centraal examen vast.
- 5 Komen zij daarbij niet tot overeenstemming, dan wordt het aantal scorepunten bepaald op het rekenkundig gemiddelde van het door ieder van hen voorgestelde aantal scorepunten, zo nodig naar boven afgerond.

2 Algemene regels

Voor de beoordeling van het examenwerk zijn de volgende bepalingen uit de CEVO-regeling van toepassing:

- 1 De examiner vermeldt op een lijst de namen en/of nummers van de kandidaten, het aan iedere kandidaat voor iedere vraag toegekende aantal scorepunten en het totaal aantal scorepunten van iedere kandidaat.
- 2 Voor het antwoord op een vraag worden door de examiner en door de gecommiteerde scorepunten toegekend, in overeenstemming met het beoordelingsmodel. Scorepunten zijn de getallen 0, 1, 2, ..., n, waarbij n het maximaal te behalen aantal scorepunten voor een vraag is. Andere scorepunten die geen gehele getallen zijn, of een score minder dan 0 zijn niet geoorloofd.
- 3 Scorepunten worden toegekend met inachtneming van de volgende regels:
 - 3.1 indien een vraag volledig juist is beantwoord, wordt het maximaal te behalen aantal scorepunten toegekend;
 - 3.2 indien een vraag gedeeltelijk juist is beantwoord, wordt een deel van de te behalen scorepunten toegekend, in overeenstemming met het beoordelingsmodel;
 - 3.3 indien een antwoord op een open vraag niet in het beoordelingsmodel voorkomt en dit antwoord op grond van aantoonbare, vakinhoudelijke argumenten als juist of gedeeltelijk juist aangemerkt kan worden, moeten scorepunten worden toegekend naar analogie of in de geest van het beoordelingsmodel;
 - 3.4 indien slechts één voorbeeld, reden, uitwerking, citaat of andersoortig antwoord gevraagd wordt, wordt uitsluitend het eerstgegeven antwoord beoordeeld;
 - 3.5 indien meer dan één voorbeeld, reden, uitwerking, citaat of andersoortig antwoord gevraagd wordt, worden uitsluitend de eerstgegeven antwoorden beoordeeld, tot maximaal het gevraagde aantal;
 - 3.6 indien in een antwoord een gevraagde verklaring of uitleg of afleiding of berekening ontbreekt dan wel foutief is, worden 0 scorepunten toegekend, tenzij in het beoordelingsmodel anders is aangegeven;
 - 3.7 indien in het beoordelingsmodel verschillende mogelijkheden zijn opgenomen, gescheiden door het teken /, gelden deze mogelijkheden als verschillende formuleringen van hetzelfde antwoord of onderdeel van dat antwoord;
 - 3.8 indien in het beoordelingsmodel een gedeelte van het antwoord tussen haakjes staat, hoeft dit gedeelte niet in het antwoord van de kandidaat voor te komen.
 - 3.9 indien een kandidaat op grond van een algemeen geldende woordbetekenis, zoals bijvoorbeeld vermeld in een woordenboek, een antwoord geeft dat vakinhoudelijk onjuist is, worden aan dat antwoord geen scorepunten toegekend, of tenminste niet de scorepunten die met de vakinhoudelijke onjuistheid gemoeid zijn.

- 4 Het juiste antwoord op een meerkeuzevraag is de hoofdletter die behoort bij de juiste keuzemogelijkheid. Voor een juist antwoord op een meerkeuzevraag wordt het in het beoordelingsmodel vermelde aantal punten toegekend. Voor elk ander antwoord worden geen scorepunten toegekend. Indien meer dan één antwoord gegeven is, worden eveneens geen scorepunten toegekend.
- 5 Een fout mag in de uitwerking van een vraag maar één keer worden aangerekend, tenzij daardoor de vraag aanzienlijk vereenvoudigd wordt en/of tenzij in het beoordelingsmodel anders is vermeld.
- 6 Een zelfde fout in de beantwoording van verschillende vragen moet steeds opnieuw worden aangerekend, tenzij in het beoordelingsmodel anders is vermeld.
- 7 Indien de examinerator of de gecommiteerde meent dat in een examen of in het beoordelingsmodel bij dat examen een fout of onvolkomenheid zit, beoordeelt hij het werk van de kandidaten alsof examen en beoordelingsmodel juist zijn. Hij kan de fout of onvolkomenheid mededelen aan de CEVO. Het is niet toegestaan zelfstandig af te wijken van het beoordelingsmodel. Met een eventuele fout wordt bij de definitieve normering van het examen rekening gehouden.
- 8 Scorepunten worden toegekend op grond van het door de kandidaat gegeven antwoord op iedere vraag. Er worden geen scorepunten vooraf gegeven.
- 9 Het cijfer voor het centraal examen wordt als volgt verkregen.
Eerste en tweede corrector stellen de score voor iedere kandidaat vast. Deze score wordt meegedeeld aan de directeur.
De directeur stelt het cijfer voor het centraal examen vast op basis van de regels voor omzetting van score naar cijfer.

NB Het aangeven van de onvolkomenheden op het werk en/of het noteren van de behaalde scores bij de vraag is toegestaan, maar niet verplicht.

3 Vakspecifieke regels

Voor dit examen kunnen maximaal 75 scorepunten worden behaald.

Voor dit examen is de volgende vakspecifieke regel vastgesteld:
Vakinhoudelijke argumenten moeten afkomstig zijn uit gezaghebbende, wetenschappelijke publicaties.

4 Beoordelingsmodel

Vraag	Antwoord	Scores
-------	----------	--------

Door de tijd heen

1 maximumscore 2

De juiste volgorde is: 3, 5, 4, 1, 2, 6.

Opmerking

Als door het weglaten van één foutief geplaatst nummer een verder foutloze reeks ontstaat, mag één scorepunt worden toegekend.

2 maximumscore 2

De juiste indeling is:

- Politieke revoluties: 1, 2, 4 en 6 1
- Sociaaleconomische revoluties 3 en 5 1

Prehistorie en Oudheid

3 maximumscore 3

Kern van een juist antwoord is:

- In de bron wordt beschreven dat er verschil van mening bestaat over de aanspreektitel van de keizer/over de vraag of de keizer als een god moet worden beschouwd of niet 1
- Het politieke motief van de keizer kan zijn, dat hij zijn macht kan legitimeren door een goddelijke status/door een goddelijke afkomst veel machtiger overkomt dan als sterveling/zijn rijk beter bijeen kan houden 1
- Het religieuze motief van het joodse gezantschap is, dat zij aanhangers zijn van een monotheïstische godsdienst/maar één god erkennen 1

Vraag	Antwoord	Scores
-------	----------	--------

4 maximumscore 2

Kern van een juist antwoord is:

Bezwaren tegen het gebruik van deze bron voor deze typering kunnen liggen op het terrein van:

- de betrouwbaarheid van deze bron (bijvoorbeeld Philo keurt om godsdienstige/politieke reden sterk af dat een keizer goddelijk eerbewijs wil)

of

- de representativiteit van deze bron (bijvoorbeeld het is maar één waarneming/de waarneming van één persoon)

of

- het politieke doel dat Calligula met zijn optreden heeft (bijvoorbeeld het gaat hem er niet om de joodse delegatie te sarren, maar om een beleidszaak).

5 maximumscore 2

Uit het antwoord moet blijken dat deze conclusie niet getrokken mag worden, omdat munten ook door handelscontacten buiten de grenzen van het Romeinse Rijk verspreid worden.

6 maximumscore 4

Een juist antwoord bevat de volgende elementen:

- Een juiste weergave van de politieke boodschap die door de denarius wordt overgedragen, waarbij een verband moet worden gelegd tussen vrede/veiligheid/welvaart en het Romeinse Rijk (Pax Romana) 2
- Een juiste weergave van de politieke boodschap die door de euro wordt overgedragen, waarbij het belang van het Verdrag van Rome/de Europese Unie/eenwording wordt benadrukt 2

7 maximumscore 1

Voorbeeld van een juist antwoord is:

Een munt is een effectief middel om deze boodschap over te brengen, omdat vrijwel alle inwoners met de munt in aanraking komen / omdat een succesrijke/stabiele munt een positieve uitstraling heeft/de politieke boodschap ondersteunt.

De Middeleeuwen

8 maximumscore 2

Voorbeeld van een juist antwoord is:

- De bron past bij het kenmerkende aspect 'expansie van het christendom' (zoals in de kruistochten) 1
- dat dit uit de bron blijkt, doordat paus Urbanus oproept om het Heilig Graf in Palestina te bevrijden/in christelijke handen te brengen 1

Vraag	Antwoord	Scores
-------	----------	--------

9 maximumscore 4

Voorbeeld van een juist antwoord is:

- Het belang dat gelovigen aan bedevaarten hechten kan een motief zijn geweest voor de paus, want uit de bron blijkt dat belangrijke heilige plaatsen in Palestina die in handen van islamitische heersers zijn gevallen/niet meer onder christelijke controle staan weer onder christelijk bestuur moeten komen 2
- De onderlinge strijd tussen lokale feodale bestuurders kan een motief zijn geweest voor de paus, omdat uit de bron blijkt dat de paus de kruistocht gebruikt voor een oproep om een eind te maken aan de onderlinge onenigheid 2

10 maximumscore 4

Voorbeeld van een juist antwoord is:

- Dit stadsrecht beperkt de macht van de feodale heerser, want de burgers van de stad Weesp krijgen het recht zelf recht te spreken/in Weesp door hun medeburgers berecht te worden 2
- Dit stadsrecht maakt de graaf minder afhankelijk van de adel, want de stad Weesp levert hem soldaten/geld (waardoor hij minder afhankelijk wordt van de diensten van de adel) 2

Vroegmoderne tijd

11 maximumscore 4

Voorbeeld van een juist antwoord is:

Het conflict in de Nederlanden dat resulteerde in de stichting van een Nederlandse staat (de Tachtigjarige Oorlog) kan beschouwd worden:

- als een burgeroorlog, want uit de bron blijkt dat Willem van Oranje, als de overreding van de burgers van Roermond niet lukt, de stad veroverd / dat burgers uit de Nederlanden elkaar bestrijden 2
- als een opstand tegen de politiek van centralisatie door de Spaanse koning, want uit de bron blijkt dat Roermond het terecht vindt dat Willem van Oranje zich verzet tegen het afschaffen van privileges 2

12 maximumscore 4

Voorbeeld van een juist antwoord is:

- Frederik de Grote is een verlicht vorst, omdat hij zich verantwoordelijk voelt voor (het welzijn van) zijn onderdanen 2
- Frederik de Grote is een absoluut vorst, omdat hij de vorst beschouwt als het alles regelende hoofd van de staat 2

Vraag	Antwoord	Scores
-------	----------	--------

13 maximumscore 2

Voorbeeld van een juist antwoord is:

Het verzet tegen slavernij/slavenhandel door de abolitionisten heeft succes gehad, want de opvattingen over slavernij blijken zo veranderd dat een voormalige slavenhandelaar zich in zijn herinneringen gedwongen voelt uit te leggen dat slavenhandel vijftig jaar eerder nog geen verwerpelijke activiteit was/zich te rechtvaardigen / het parlement zich erover heeft gebogen / er boeken over zijn geschreven.

14 maximumscore 2

Kern van een juist antwoord is:

- De bron is bruikbaar om de behandeling van slaven te bestuderen, want Nettelbeck maakt de behandeling van slaven als stuurman op een slavenschip van nabij mee 1
- De bron is niet bruikbaar want Nettelbeck schrijft zijn herinneringen op om zich achteraf te rechtvaardigen 1

15 maximumscore 4

Voorbeeld van een juist antwoord is:

- Het pamflet past in de tijd rond 1800, omdat de schrijver/schrijfster zich beroept op een artikel uit de Rechten van de Mens (in Frankrijk door de revolutionaire volksvertegenwoordiging aangenomen)/op ideeën van de Verlichting (die ook voor vrouwen moeten gelden) 2
- Maar het pamflet is aan de andere kant zijn tijd ver vooruit, omdat omstreeks 1795 maar heel zelden gepleit wordt voor gelijke rechten voor vrouwen, dat past meer bij de vrouwenemancipatiebeweging/het feminisme in het laatste kwart van de negentiende eeuw 2

Door de tijd heen

16 maximumscore 2

De juiste volgorde is: 5, 2, 6, 3, 1, 4.

Opmerking

Als door het weglaten van één foutief geplaatst nummer een verder foutloze reeks ontstaat, mag één scorepunt worden toegekend.

Vraag	Antwoord	Scores
-------	----------	--------

Moderne tijd

17 maximumscore 5

Voorbeeld van een juist antwoord is:

- Missionarissen hadden als motief dat zij het christendom in Afrika wilden verspreiden 1
- Fabrikanten hadden als motief dat zij in Afrika afzetmarkten wilden verwerven/op zoek waren naar goedkope grondstoffen 1
- Nationalisten hadden als motief dat zij door het verwerven van koloniën in Afrika het nationale prestige wilden vergroten 1
- De bron past het best bij de nationalisten 1
- want Carl Peters vindt dat het machtige Duitse rijk (dat Frankrijk heeft verslagen) koloniën moet hebben / neemt persoonlijk het initiatief om in Afrika koloniën te verwerven om daarmee het nationale prestige van Duitsland te vergroten 1

Opmerking

Alleen als er na de juiste keuze een historisch juiste toelichting volgt, mogen twee scorepunten worden toegekend.

18 maximumscore 2

Voorbeeld van een juist antwoord is:

Carl Peters was voor hen een historisch voorbeeld, omdat hij het Duitse grondgebied uitbreidde in Afrika / Duitsland tot heerser over andere volken maakte / Duitsland koloniën gaf, wat past bij de nationalistische/expansionistische/racistische doelen van de nationaalsocialisten.

19 maximumscore 2

Kern van een juist antwoord is:

De rol van moderne communicatiemiddelen voor de propaganda was belangrijk, omdat de steun van de hele bevolking nodig was om de oorlog te kunnen winnen; via de radio werd de bevolking beïnvloed door de propaganda van de tegenpartij/de geallieerden.

Vraag	Antwoord	Scores
20	<p>maximumscore 3</p> <p>Voorbeeld van een juist antwoord is:</p> <p>Eén volk:</p> <ul style="list-style-type: none"> • De nadruk op één volk (het eigen volk) leidde tot uitsluiting/vervolgung van bijvoorbeeld de joden <p>Eén rijk:</p> <ul style="list-style-type: none"> • De nadruk op één rijk leidde tot de politiek om alle gebieden waarin Duitsers woonden bij Duitsland te voegen (Heim ins Reich)/tot afschaffing van de zelfstandige Duitse deelstaten/tot centralisatie <p>Eén leider:</p> <ul style="list-style-type: none"> • De nadruk op één leider leidde tot de afschaffing van democratische instellingen/de rechtsstaat/het samenvoegen van de functies van premier en president/het geven van alle macht aan één persoon 	<p>1</p> <p>1</p> <p>1</p>
21	<p>maximumscore 3</p> <p>Een juist antwoord bevat de volgende elementen:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Een juiste omschrijving van de karakterisering van Morrison van de wapenontwikkeling in de Tweede Wereldoorlog (bijvoorbeeld dat de wapenwedloop met de Duitsers gewonnen moest worden/dat zij eerder een atoombom moesten hebben/dat zij een gerechtvaardigde oorlog voerden/dat de rol van natuurkundigen erg groot was) • Een juiste omschrijving van de karakterisering van Morrison van de wapenontwikkeling in de Koude Oorlog (bijvoorbeeld dat het een industrie is geworden/gekocht en betaald wordt/er banen aan vastzitten) • Wat verklaard kan worden uit de angst voor een dreigende atoomoorlog/de groeiende kritiek op de wapenwedloop/het militair industrieel complex/de verspreiding van kernwapens 	<p>1</p> <p>1</p> <p>1</p>
22	<p>maximumscore 2</p> <p>Voorbeeld van een juist antwoord is:</p> <p>Er bestaat continuïteit tussen de Tweede Wereldoorlog en de Koude Oorlog, want de Amerikanen gebruiken/vervolmaken in de Koude Oorlog de techniek van de Duitse wapenindustrie uit de Tweede Wereldoorlog/de wapenwedloop blijft doorgaan.</p>	
23	<p>maximumscore 2</p> <p>Uit het antwoord moet blijken dat Soekarno deze maatregel ziet als strijd tegen het kolonialisme, omdat hij denkt dat het kolonialisme pas uitgeschakeld is als de machtpositie van de voormalige koloniale economisch/intellectueel gebied is verdwenen / dat er een nieuw soort kolonialisme ontstaat als de voormalige koloniale een belangrijke plaats bijven innemen in Indonesië.</p>	

Vraag	Antwoord	Scores
24	maximumscore 2 Uit het antwoord moet blijken:	
	<ul style="list-style-type: none"> dat de Koude Oorlog/de vorming van twee politieke machtsblokken ertoe leidt dat de Verenigde Staten en de Sovjet-Unie de Conferentie van Bandung met wantrouwen bekijken 	1
	<ul style="list-style-type: none"> omdat ze bang zijn dat de deelnemende landen zich bij één van beide blokken zullen aansluiten/de beide blokken tegen elkaar zullen uitspelen / ongebonden zullen blijven 	1
25	maximumscore 2 Uit het antwoord moet blijken dat de gids bij dit gebouw kan uitleggen dat zo weinig joodse inwoners de oorlog hebben overleefd, dat de synagoge niet meer in gebruik is.	
26	maximumscore 4 Voorbeeld van een juist antwoord is: Het ontstaan van economische samenwerking in Europa houdt verband:	
	<ul style="list-style-type: none"> met de crisis van het wereldkapitalisme van de jaren dertig, omdat de politici van na de oorlog door economische samenwerking wilden voorkomen dat er ooit weer zo'n internationale crisis zou kunnen ontstaan 	2
	<ul style="list-style-type: none"> met de Tweede Wereldoorlog, omdat economische samenwerking tussen de landen van Europa een voorwaarde was om hulp van de Verenigde Staten te krijgen voor de wederopbouw/samenwerking een nieuwe oorlog kon voorkomen 	2
27	maximumscore 2 Een juist antwoord legt een juist verband tussen:	
	<ul style="list-style-type: none"> een sociaal-culturele verandering (bijvoorbeeld het ontstaan van een aparte jeugdcultuur) en 	1
	<ul style="list-style-type: none"> de toename van de welvaart (veel jongeren beschikten zelf over geld/kregen meer vrije tijd/konden langer naar school/gingen op latere leeftijd werken) 	1
28	maximumscore 2 Kern van een juist antwoord is dat Stefan Verwey de houding van veel Nederlanders tegenover de multiculturele samenleving bekrompen/kortzichtig vindt.	

5 Inzenden scores

Verwerk de scores van alle kandidaten per school in het programma WOLF.
Zend de gegevens uiterlijk op 20 juni naar Cito.

6 Bronvermeldingen

- bron 1 ontleend aan: O. Hekster en E. Moormann, Ooggetuigen van het Romeinse Rijk, Amsterdam 2007, pag. 72-74.
- bron 2 <http://www.liemersverleden.nl/archeologie/didam/romeinsetijd/kollenburg/vondsten/munten.htm> Denarius
- bron 3 eigen beheer Cito/Cevo.
- bron 4 Georges Tate, De kruistochten, Houten 1993, pag. 131.
- bron 5 ontleend aan: www.Weesper.nl/650
- bron 6 Duncan Caldecott-Baird, Huurling in de lage landen 1572-1574, een episode uit de Tachtigjarige Oorlog, Haarlem 1977, pag. 77.
- bron 7 Roland Vocke, Frederik de Grote, tussen Verlichting en absolutisme, Amsterdam/Brussel 1979, pag. 250.
- bron 8 ontleend aan: Joachim Christian Nettelbeck, Des Seefahrers Joachim Nettelbeck höchst erstaunliche Lebensgeschichte von ihm selbst erzählt, [1822], <http://gutenberg.spiegel.de/autoren/netlbeck.htm>
- bron 9 E.M. Janssen e.a., De vrouwenemancipatie in Nederland, Historische thema's in teksten en documenten, 's-Hertogenbosch 1968, pag. 12.
- bron 10 J. Demey (e.a.), Onze tijd in documenten, De Lier 1976, pag. 257.
- bron 11 Studs Terkel, De Goede Oorlog, een verzameling herinneringen aan de Tweede Wereldoorlog, Utrecht/Antwerpen 1984, pag. 336-337.
- bron 12 ontleend aan: Collected documents of the Asian-African Conference, April 18-24, 1955, Jakarta 1983, pag. 6-7.
- bron 13 Groninger Archieven, Regionaal Historisch Centrum.
- bron 14 Hans Mulder en Angelique van Haren, Politiek in Prent '95, Utrecht 1995, pag. 71.